

**BARQAROR BIRIKMALARNING IKKI TILDA O'RGANILISHI
(O'ZBEK VA INGLIZ TILLARI) VA TAHLILI****Muxlisa Prdaboyeva Zokir qizi****Annotatsiya**

Mazkur maqolada o'zbek va ingliz tillaridagi barqaror birikmalarning lingvistik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Frazеologik birliklarning semantik, strukturaviy hamda lingvomadaniy jihatlari yoritilib, ularning tarjima jarayonidagi o'rni va o'ziga xos xususiyatlari ochib beriladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, har ikki tildagi barqaror birikmalar xalqning tarixiy tajribasi, milliy tafakkuri va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi muhim til birliklari hisoblanadi.

Kalit so'zlar: barqaror birikma, frazeologizm, qiyosiy tilshunoslik, o'zbek tili, ingliz tili, lingvomadaniyat, semantika, tarjima.

Kirish

Zamonaviy tilshunoslikda frazeologik birliklarni qiyosiy o'rganish dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xususan, o'zbek va ingliz tillaridagi barqaror birikmalarni semantik hamda lingvomadaniy jihatdan tahlil qilish ikki xalqning tafakkuri, madaniyati va dunyoqarashidagi o'xshash hamda farqli jihatlarni aniqlash imkonini beradi. Barqaror birikmalar nutqning obrazlilikini ta'minlaydi, fikrni ixcham va ta'sirchan ifodalashga xizmat qiladi. Shu sababli ularni qiyosiy tahlil qilish nafaqat nazariy tilshunoslik, balki tarjimashunoslik, xorijiy til ta'limi va kompyuter lingvistikasi uchun ham muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Barqaror birikmalar tarkibiy qismlarining erkin almashmasligi, ko'chma ma'noga egaligi va nutqda tayyor holda qo'llanishi bilan boshqa til birliklaridan farqlanadi. O'zbek tilida «ko'ngli tog'dek ko'tarildi», «og'ziga talqon solmoq», «ko'z qorachig'idek asramoq» kabi iboralar keng qo'llanadi. Ingliz tilida esa *break the ice*, *spill the beans*, *once in a blue moon*, *hit the nail on the head* kabi frazeologik birliklar keng tarqalgan.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, ayrim barqaror birikmalar mazmun jihatidan o'xshash bo'lsa-da, ularning obrazlilik vositalari turlicha bo'ladi. Masalan, o'zbek tilidagi «ko'z qorachig'idek asramoq» iborasi ingliz tilida *to treasure something* yoki *to protect like the apple of one's eye* shaklida ifodalanadi. Har ikkala tilda asosiy semantik mazmun bir xil bo'lsa-da, obrazning ifodalanishida madaniy tafovut kuzatiladi.

Ba'zi frazeologik birliklar esa to'liq ekvivalentga ega emas. Masalan, o'zbek tilidagi «og'ziga talqon solmoq» iborasining ingliz tilida aynan mos shakli mavjud

emas. Bunday hollarda tarjimon ma'noni izohlovchi yoki funksional ekvivalentlardan foydalanishga majbur bo'ladi. Bu esa frazeologik tarjimaning murakkab jihatlaridan biri hisoblanadi.

O'zbek va ingliz tillaridagi barqaror birikmalarni strukturaviy jihatdan ham qiyoslash mumkin. O'zbek tilida fe'l markazidagi iboralar ustunlik qilsa, ingliz tilida fe'l bilan bir qatorda predlogli va otli konstruksiyalar ham keng uchraydi. Mazkur holat har ikki tilning grammatik tizimi va tarixiy taraqqiyoti bilan bog'liq. Lingvomadaniy nuqtayi nazardan qaralganda, frazeologik birliklar milliy mentalitetni aks ettiruvchi vosita hisoblanadi. O'zbek tilidagi iboralarda mehmondo'stlik, oilaviy qadriyatlar, sabr-toqat va insoniy munosabatlarga oid tushunchalar ustun bo'lsa, ingliz tilidagi ko'plab iboralarda amaliylik, vaqtni qadrlash, shaxsiy mas'uliyat va individual yondashuv bilan bog'liq obrazlar ko'proq uchraydi. Bu esa til va madaniyatning uzviy bog'liqligini yana bir bor tasdiqlaydi.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt va korpus lingvistikasi vositalari yordamida barqaror birikmalarni avtomatik aniqlash, tasniflash hamda elektron lug'atlar yaratish bo'yicha tadqiqotlar kengaymoqda. O'zbek tili uchun ham frazeologik birliklarning raqamli bazasini shakllantirish, ularni ingliz tilidagi ekvivalentlari bilan bog'lash ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Xulosa

Qiyosiy tahlil natijalari o'zbek va ingliz tillaridagi barqaror birikmalarning umumiy xususiyatlari bilan bir qatorda milliy-madaniy tafovutlarini ham namoyon etishini ko'rsatdi.

Frazeologik birliklarni chuqur o'rganish tarjima sifatini oshirish, xorijiy tillarni samarali o'qitish hamda elektron frazeologik lug'atlar yaratishda muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Kelgusida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish orqali ikki tilli frazeologik korpus va raqamli lug'atlarni yaratish mazkur yo'nalishning istiqbolli vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Раҳматуллаев Ш. Ўзбек тилининг изохли фразеологик луғати. – Тошкент: Ўқитувчи, 1978.
2. Раҳматуллаев Ш. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент: Университет, 2006. O'zbek tilining izohli lug'ati. 5 jild. – Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2006–2008.
3. Kunin A. V. **English-Russian Phraseological Dictionary**. Moscow, 1984.
4. Cowie A. P. **Oxford Dictionary of English Idioms**. Oxford University Press, 2009.
5. Fernando C. **Idioms and Idiomaticity**. Oxford University Press, 1996.
6. Moon R. **Fixed Expressions and Idioms in English**. Cambridge University Press, 1998.
7. Vinogradov V. V. **Основные понятия русской фразеологии**. Москва, 1977.